

Halasi Zoltán

Harmadik nap. Hadbalépés

A nagy agárverseny és a nyúlhúzó. Vall a kormányzó. Tegnap éünk a mai ellensége. Felelős miniszterelnökünk a közös örökségről. (1941–1942)

Tárgyalóterem. Az előtérben gyöngyösbokrétások retró körtánca.

MEGVETÉS-KÁNON

KÓRUS Az új bárót a régi mágnás megveti, a régi grótot bankár, gyáros megveti, a középosztályt a felsőbb osztály megveti, az alsóbb osztályt a középosztály megveti, a kereskedőt a módos gazda megveti, a nadrágos embert a földműves megveti, az iparost a gyári munkás megveti, a szomszéd falut minden falu megveti, a falun élőt a városi megveti, a kisvárost a nagyvárosi megveti, az alföldi a dunántúli megveti, a pápistát a református megveti, a serény sváb a lusta magyart megveti, a zsidókat az összes magyar megveti, zombékon él és a másikat megveti.

Gyöngyösbokrétások el.

I

Kivetítón régi agárversenyek és 2. világháborús gyalogrohamok képei keverednek. Rossz minőségű kópiák.

Bírói tanács. Népügyész. Két agarász, két-két agár pórázon, szájkosárral, rajtszamos versenytakaróval. Az agarak emberek.

NÉPÜGYÉSZ Lesülne a bőr a képemről, ha ezt most kihagynám, imigyen szólt legfőbb hadurunk, Fehérló nagyfőnök, és benevezett a vadkeleti derbire. Szoros versenyre volt kilátás; ott voltak ugye a legjobb román agarak, a legjobb szlovák agarak, nem volt ember, aki meg tudta volna tippelni, mi lesz a végeredmény. Fehérló nagyfőnök azonban biztosra vette győzelmünket. De csak azért, mert valaki félretájékoztatta, mondják a szakértők. Agárnál két dolgon múlik az eredményesség: a starton és a nyúlhúzáson. Tudjuk, legfőbb hadurunk volt a legjobb nyúlhúzó is, nem csak a legjobb tréner, efelől tehát nyugodt is lehetett volna. Valaki azonban félretájékoztatta, mondják a szakértők, különben előre tudhatta volna, hogy a műnyulat a németek fogják húzni. Másfelől az is igaz, hogy kanyarban nem könnyű fékezni, és hogy a zsákmány szó szerint elvakíthatja az állatot, néha magát a tréner is. Ma már egyszerűen megmondható, mi történt, mondják a szakértők, agaraink hóvakságot kaptak, de akkor és ott a dolog összetettebb volt – összetettük a kezünket, mégse másíhattuk meg a viadal eredményét. Na igen.

Hirtelen egy nagyobb fajta rágcsáló fut keresztül a termen, az agarak üldözőbe veszik, tanú utánuk, felfordulás. Tárgyalás folytatódik.

TANÁCSVEZETŐ BÍRÓ *csengőt rázva* Mivel első agarászunk rajta kívül álló okok miatt nem állhat rendelkezésre, őt ugyanis egy nagyobb nemzetközi grémium hallgatja ki, hadd ismeressem itt vallomását a szóban forgó agarverseny lefolyásáról kivonatossan:

Kivetítón megjelenik az agy alakú piros-zöld Nagy-Magyarország, rajta fehérrel az elhangzó szöveg.

A vesemények égzetszerű fikejlődése azt lementi, hogy. Egy kisállam kárlétezést szenved. Mi mégis. Egyre heterázottabban. Eközben havathozhattunk arra, hogy. Minden jegünk megvult rá. Ettől azonban tortázkodtunk. Tormászatossan ez sem áldoztathatott. Igyonakkor olvasztottuk. De nem terülte el a fegyelmünket. Agyatlan szikra elég lett volna, hogy. A mezfigyeltetést sem mellőzték. Mondént elkövettem, ami hat álmomban állt.

NÉPÜGYÉSZ *közönséghez* Nem tudom, önök hogy vannak ezzel. Én szinte látom: túl az emberi vágóhidakon, a tömegmészárlások fölött, a rémület- és átokóceán partjain is túl egy fej emelkedik az események fölé, egy felelős fő, a legfőbb hadúr. Ha dúr, ha moll, minden hangjából érezni, hogy a magyar sors meleg piros hullámai mozdulnak benne. Egy felelős fő, aki nem felel, nekünk legalábbis nem, mit is kezdenénk egy megtört, beteg öregemberrel, aki valóban megtett mindent, sőt még annál is többet. Bevitte az országot a háborúba, és ki is hozta belőle, ki is hozta belőle, ami benne volt, és az ország hozta a formáját, egyre heterázottabban, ugye. Világszínvonalú verseny volt, büszkék lehetünk magunkra. De ennek vége, most egy másik versenyre regisztráltunk, a mögöttünk lévő már olyan távoli, mint valami ősgyík, mint a mesebeli sárkány, és ennek a huszonöt éves sárkánynak ő volt a halhatatlannak látszó feje, ő, a mi legfőbb hadurunk. Ő felel mindenért, az ő fejét azonban nem vághatja le az igazságszolgáltatás, ez a nyakazás elmarad, magasabb érdekek megvonták tőlünk ezt a lehetőséget, minden jegük megvult rá, egy kisállam úgymond kárlétezést szenved, és vele a népharag is.

II

A következő jelenet hangulati dinamikáját dobaláfestéssel lehetne kidomborítani. Jó lenne, ha a beszélők inkább csak hallatszanának, viszont néhány színész mimikája közvetítené a tárgyalás hallgatóságának reakcióját.

Kivetítón az iménti nagyalakú Agy-Magyarország, csak közben megjelenik benne a sárkány hét feje: a kormányzó és hat miniszterelnöke Imrédytól Szálasiig.

TANÁCSVEZETŐ BÍRÓ Egy kis percsokorral azért kedveskedhetünk önöknek. Kis állam, kis perek. Szólítom tehát sorban a sárkány hét fejét, illetve a hét háborús főből, kormányfőből annyit, ahányat kiadtak nekünk a szövetséges hatalmak, a mostani szövetségesek, a korábbi ellenségeink.

Bejön az egyik volt miniszterelnök szakadtan, kezében életnagyságú korábbi fényképe, furnérra felkasírozva.

VOLT KORMÁNYFŐ Ma tulajdonképpen tegnapi önmagunk ellenségei vagyunk, már akik nem voltunk tegnap is önmagunk ellenségei, amikor a mai sárkány még kőszáli turul volt, úr volt, és túl volt azon, hogy bárki is ítélhessen fölötte. Vagy belépett az ember a Turulba, ahogy az ország a háborúba, vagy magára vethetett, kieshetett a vérszövetségből, az összetartozás kelyhéből, a mi Grálunkból, ami szent volt, akárcsak a haza. De ha mindenkinek szent volt a haza, mert nem lehetett más, ha nem akart valaki a haza ellensége lenni, ha nem vezérelhette más, mint a nemnemsoha, igen, igen, mindig, akkor hogy jövünk mi, azazhogy önök ahhoz, hogy a hétfejű turulban, a hétfejű sárkányban a hívőket gyalázzák és alázzák? Erővel persze mindent elér az ember, de ezt az erőt, ezt az erőszaktételt, ezt a magunkon tett erőszakot ne nevezzük már jognak, jó? Önök úgy játszanak a joggal, már bocsánat, mint kismacska a farkával.

POLITIKAI ÜGYÉSZ Vádlott, visszaélve a nyilvánossággal, a demokrácia törvényesen felállított szervét sértegeti. Egy legálisan felálló néphatalmi szervet. Erre az esetre egyelőre nincs törvényünk, de gondunk lesz rá, hogy legyen.

NÉPÜGYÉSZ Az erkölcsi örvény örök, a büntető törvény nem. Tessék? Törvényt mondtam, nem? Na! A háborús örvény kis híján elnyelt bennünket, és ebben önnek, vádlott úr, elsőrangú szerepe volt, ön ebben a szerepben, hogy úgy mondjam, tündökölt. Ön a fasisztákat kivéve a világ összes kis- és nagyhatalmával sikeresen hadiállapotba került alig másfél év leforgása alatt, ez rekord, történelmünk legdicsebb lapjaira tartozó, világraszóló teljesítmény. Aztán felszállt a szánra, a nemzetiszínre úgymond, és ott siklott szorosán a náci falka nyomában, kellett egy kis farkaskaland, a farkas ugyebár telhetetlen, és noha ön nem volt tehetetlen, odadobta neki a magyar ifjúság színe-javát.

VOLT KORMÁNYFŐ Tiltakozom!

NÉPÜGYÉSZ Inkább akkor tiltakozott volna, amikor a falánk falka a koncot követelte! De nem! A falka töltekezett, és ön nem tiltakozott. Sőt! Ugyanúgy habzott a szája és hízott a mája, mint a farkasoknak. Ugyanolyan falánk volt, mint ők, azt hitte, ahová beteszi a szántalpát, az már magyar terület, ha az volt korábban, ha nem. Ön jégre vitte az egész országot, és azt hitte, örökké tart a tél. Azt mondja, felelős, de nem bűnös? Hát nem megmondták önnek a kezdet kezdetén, hogy ebből a farkaskalandból mi csak rosszul jöhetünk ki?

VOLT KORMÁNYFŐ Kérem!

NÉPÜGYÉSZ Kérjen csak, tőlem!, kérjen elnézést, de ne tőlem, azoktól, akiket sarcul adott, csak azért, hogy eleve biztosított legyen a helyünk a vesztesek között.

VOLT KORMÁNYFŐ Én, kérem, az utolsó percig...

NÉPÜGYÉSZ Azt akarja mondani, hogy az utolsó percig győztesek voltunk? Vagyis megnyertük a versenyt, csak a célszalagot más szakította át? Nekünk

meg elvágták az ínszalagunk? Vagyis a bűnösök nem mi vagyunk? Ön például a megmentőnk?

VOLT KORMÁNYFŐ Kérem!

POLITIKAI ÜGYÉSZ Öntől tudjuk, hogy egy miniszterelnök nem tartozik mindenről tudni, csak éppen felel érte. Mi is felelünk ezért a perért, és nem szeretnénk az időt rabolni, ezért engedelmével sűrítve adjuk vissza az ön kormányfőségét: egy szép napon, anélkül, hogy tudnánk róla, öt számjegyű külföldi állampolgárt hajítunk át az országhatáron, mert a Grószér Brúder is így kezdte, merőben idegenrendészeti kérdés, rendes idegen nem tartózkodik hazánkban háború idején, különben kénytelenek vagyunk arra gondolni, hogy kémkedik, különösen annak az országnak ideszivárgott idegenje nem, amelyik ország már nem is létezik, egy vagy két? nem létező ország idegenje; az nem létezik, hogy az ilyen ne kémkedni akarjon, ki velük, menjenek haza, édes hazájukba, majd csak feltámad, ha feltámad, majd csak feltámadnak ők is, eljön az ő húsvétjük, ha nem hisznek benne, ő bajuk, egy másik szép napon Dunát rekesztünk, anélkül hogy tudnánk róla, pár ezer idegennel, zsidóval, szerbbel, halban gazdag a folyó, a mi Dunánk, épp ezért kell bele haltáp, és akit nem igazolnak, azt nem csókoljuk meg a partján, a partján, az idegen, és aki idegen, pláne, ha nem is ember, mint egyesek, csak bacillus, az minimum terroristagyanus, négytől nyolcvanig biztos, ami az éveit illeti, azokból nem lesz több, belőlük csak egy volt, mindegyikükből, de már egy sincs, hol volt, hol nem volt, a lékbe lőttük a kurtizánokat, a partizánokat mi, horthyzánok.

NÉPÜGYÉSZ És a nagy egyetem megszűnt forogni egy pillanatig. Nekik igen, nekünk forgott tovább, forgott a hadirulett, és minél többet vettünk rajta, annál többet tettünk fel rá, miközben mást se tettünk, mint vagyont biztosítottunk, nem, nem magunknak, mi nem köszönünk a birtokos személyragunknak, nem ismerünk enyémtiédet, mi őrizzük és védjük a miénket, ja, hogy a náci szövetséges, a nagy testvér, a történelmi sorsközös elfelejt törleszteni, milliárdokkal tartozik egykettőre, és sose adja meg?, hogy megy a búza, a kukorica náciemennyországba vagonszám, végeláthatatlanul, számlálatlanul?, jaj istenem, ne adja meg a náci, csak minket hagyjon meg, hagyjon a háta mögött halászni, vadászni, madarászni, idén turullal megyünk nyúlra, szabotőrre, defetistára, komenistára, és egyéb kártevőkre, ugye, excellenciád is így gondolta?

TANÁCSVEZETŐ BÍRÓ Jó, ön nem kívánta az ország halálát, kívánni mi se kívánjuk az önét, de látja, áldozat nélkül nem megy, úgy látszik, a haladás angyala nagy előszeretettel suhogtatja szárnyát a leghuzatosabb sötét alagutakban, nyirkos barlangokban, rejtély, hogy mi vonzza oda, néha az az ember érzése, inkább hasonlít denevérhez, mint szárnyas emberfölötti lényhez. Lehet, hogy ön is, kormányfő úr, önök is, kormányfő és egyéb főurak, volt és leendő vádlottak, lófók és úrfók, jobb szeretnének fárosznak látszani, emberfölötti fényforrásnak, mint közönséges állampolgárnak, és ilyen minőségükben kívül esni egy közönsé-

ges bíróság illetékességi körén, de hál' istennek mi népbíróság vagyunk, és a személyfeletti felismerjük a személyest, de nem vonjuk ki belőle, hiszen ha önök személyből ideává lényegülnének át, saját igazságuk eszmei párlatává, ahogy talán legszebb államaikban, bocsánat, álmaikban szeretnék, akkor mi nem önök fölött ítélkeznénk; de ha így volna, ha önök mint felelősségre vonható személyek nem létezővé válnának, akkor, gondolja csak meg, mi bármit tehetnénk önökkel, például azt mondanánk, hogy önök esszenciák, egy téveszme esszenciái, na de ettől önök sértődnének meg a legjobban, hiszen akkor hová párolog el a hősiesség vagy a mártírium?, hová az önök dicső vagy tragikus élete mint áldozat a nemzet oltárán, hová, ha nincs személy, csak eszme, nincs felelős, csak úgy, és aminek a nevében mindez történik, az sem egyéb üres fogalomnál?

VOLT KORMÁNYFŐ Nagy tisztelettel kérnék engedélyt, hogy e nagyívű filozófiai fejtegetést ugyanannak az elbizakodottságnak tulajdonítsam, amit kis hazánk nagy kormányfőiben, tehát e bírói testületnél némileg tágasabb dimenziókban, így magamban is jól ismerek. Embert és emberfölöttit mindig a feladat választ, feladatot pedig az ország ad, az országra pedig nincs válasz, az ország a mi születésünk, az ország nem választás kérdése. Mi vagyunk az ország, belőlünk vagyunk, országból, határból, négyzetkilométerből, rohanó folyókból, síelhető hegyekből. Hányunk tőle, vagy nem hányunk, ebből épülünk fel, ez alkot minket, ilyen az alkotmányunk. A többi merőben dologi jellegű. Hogy mi a munkánk, mennyit keresünk, hányan engedelmeskednek nekünk, hányan szegülnek szembe velünk, merő véletlen. Akármit hadar a tisztelt bíró úr, merő véletlen az is, hogy ki ismeri fel idejekorán a győztest, kinek érzékel jobban a győztesfelismerő radarja. Én nem áldoztam fel az országot, én csak átvettem az ökörséget, akarom mondani, az örökséget, szem voltam a lánban, porszem a ráncban, nyerni akartam én is, ahogy mindenki e hazában, de ugye Isten kezében vagyunk, egy kis áldozat nála mindig elmegy, most én vagyok soron, áldozat nélkül nem megy. Most rám húzzák a múltat, mint egy inget, de fogják még önök is viselni, hiába mossák, hiába kezdik vasalni, nincs két örökség, nincs kétféle ruha, egy örökség van, haha, bruhaha, az önök öröksége mi vagyunk.